

100-OJI BALTISTIKOS KONFERENCIJA BERLYNE

2006 m. lapkričio 17 dieną Baltistų draugija „Berlyno baltistų ratelis“ (vok. *Baltistenkreis zu Berlin e.V.*) kartu su Lietuvos Respublikos ambasada Vokietijoje ir su Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija surengė jubiliejinę mokslinę konferenciją „Baltistika vakar ir šiandien“. Šiame renginyje buvo perskaityta 10 pranešimų, kuriuos paruošė mokslininkai iš Lietuvos, Latvijos ir Vokietijos, bei diskutuota tema „Apie dabartinę baltistikos situaciją Vokietijoje ir neatidėliotinas užduotis“.

Konferenciją pradėjo Raineris Eckertas (Berlynas), pristatydamas daugiau nei keturių dešimtmečių Berlyno baltistų draugijos veiklą. Jos įkūrimo idėja kilusi 1963 metais Tarptautiniame slavistų kongrese Sofijoje, kai buvo įkurta Baltų-slavų santykių tyrinėjimo komisija prie Tarptautinio slavistų komiteto ir taip atskiros šalys buvo paskatintos inicijuoti nacionalinių komisijų kūrimą. 1964 m. gegužės mėnesį Berlyno Humboldtų universitete įvyko steigiamasis Baltų-slavų santykių tyrinėjimo komisijos prie VDR slavistų nacionalinio komiteto (trumpai – Baltistų komisijos) susirinkimas, kurio pirmininku buvo išrinktas Viktoras Falkenhahnas. Po dvidešimties metų pirmininko vietą perėmė Eckertas. Vokietijai susivienijus, 1990 metais Baltistų komisija

buvo pervadinta į Berlyno baltistų ratelį, o 2003 perorganizuota į draugiją. Baltistų draugija egzistuoja kaip savarankiška, neuniversitetinė įstaiga, o jos pagrindinis tikslas – populiarinti baltų literatūras, kalbas ir kultūras.

Ilga Jansonė (Ryga) apžvelgė baltistikos tyrimus Latvijoje nuo Augusto Bielensteino iki šių dienų, pristatė naujausius darbus iš etimologijos, dialektologijos bei arealinės lingvistikos. Latvių mokslininkai rengia akademinį latvių kalbos tarmių žodyną, taip pat planuoja parengti ir išleisti baltų kalbų atlasą.

Valentingumo teorijos raidą lituanistikoje nuo jos atsiradimo aštuntajame dešimtmetyje aptarė Artūras Judžentis (Vilnius). Pranešėjo manymu, reikėtų atnaujinti teorijos pagrindus bei skatinti – po išsamių veiksmažodžio ir būdvardžio tyrimų – kitų kalbos dalių analizę. Jis pasiūlė sukurti valentingumo duomenų bazę, kuri būtų naudinga valentingumo žodynams rengti bei kalbos praktikos tikslams.

Trys pranešimai buvo skirti senosios lietuvių kalbos tyrimams ir problemoms. Jochenas D. Ranganė (Greifsvaldas) kalbėjo apie Jono Bretkūno religinių raštų vertimų tyrimus, kuriuos 1941 pradėjo V. Falkenhahnas. Pasak pranešėjo, darbą sunkina tai, kad trūksta specialiųjų žodynų, glosarijų ir kt. Wolfgangas Hockas (Berlynas) pristatė naują senosios lietuvių kalbos etimologijos žodyno projektą. Jo tikslas – išanalizuoti

zuoti lietuvių kalbos leksiką ir iškelti lietuvių kalbos svarbą indoeuropiečių prokalbės šviesoje. Žodyno pagrindą sudarys apeliatyvinė XVI–XVII a. leksika. Leidinys turėtų apimti du tomas, kuriuose bus pateikta apie 4000 straipsnių. Numatytas ir papildomas rodyklių tomas. Elvyra Julija Bukėvičiūtė (Berlynas) gvildeno naują problemą – balsių žymėjimą diakritiniu ženklu <°> Johanno Jacobo Quandto 1727 metų Biblijoje. Jos nuomone, virš kirčiuotų ir nekirčiuotų balsių, dvibalsių ir mišriųjų dvigarsių vartojamas diakritikas (pvz. *Galile°ōs, swodbå, åtejusi*) galėtų būti balsio trumpumo išraiška.

Helmutas Schalleris (Marburgas) kalbėjo apie Vokietijos baltistiką nacionalsocializmo laikotarpiu, išsamiai aptarė Jurgio Gerulio (Georg Gerullis, 1888–1945), taip pat Fraenkelio, Trautmanno, Berneckerio, Koschmiederio ir kt. mokslinę veiklą. Stephanas Kessleris (Greifsvaldas) pateikė Aspazijos (Elza Pliekšāne) dramos „Sidraba šķidrauts“, 1923, analizę. Genadijus Vasilievičius (Bad Lauchstädt) apžvelgė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės klestėjimą XIV–XVI a.

Apvalaus stalo diskusijoje buvo kalbama apie baltistikos specialybės retėjimą Vokietijoje. Joje dalyvavo E. J. Bukėvičiūtė, R. Eckertas, J. Guesdon, W. Hockas, I. Jansone, A. Judžentis, S. Kessleris, J. D. Range, H. Schalleris, B. Stundžia ir G. Vasilievičius. Jolanta Guesdon-Vaičiūnaitė (Miunchenas)

pranešime aptarė baltistikos vietą, jos užduotis ir ateities perspektyvas Vokietijos federacinėje respublikoje, analizavo specialybės nykimo priežastis*.

* * *

Prieš Vokietijos susivienijimą baltistika buvo skirtingai institucionalizuota: Vakarų Vokietijoje ši disciplina egzistavo universitetuose, o Rytų Vokietijoje – šalia universitetų buvo papildomai įkurdinta Centriniam kalbos institute (*Zentralinstitut für Sprachwissenschaft*). Po Vokietijos susivienijimo mokslo institucijos buvo perorganizuotos ir baltistika palikta tik universitetuose.

1993–jų metų pradžioje buvo įkurtos naujos baltistikos katedros (vok. institutai) Greifsvalde (*Institut für Baltistik*) ir Miunsteryje (*Institut für Interdisziplinäre Baltische Studien*). Tradiciškai toliau dėstyta lietuvių ir latvių kalbos bei išplėstiniai kalbų, kultūrų bei literatūrų kursai įvairių universitetų indoeuropeistikos, taip pat bendrosios kalbotyros, slavistikos, nordistikos ir kt. katedrose.

Iki praėjusio tūkstantmečio pabaigos baltistika buvo dėstoma beveik dešimtyje Vokietijos universitetų. Suprastėjus biudžetiniam finansavimui, aukštosiose mokyklose imta mažinti dėstytojų etatų skaičių, pvz., į pasitraukusių į pensiją profesorių vietą nebebuvo priimami

---

* Konferencijos medžiagą bus stengiamasi išleisti atskiru leidiniu vokiečių kalba.

nauji darbuotojai. Taupymo programa turėjo ir tebeturi didelės įtakos baltistikos egzistencijai. Pvz., 1997 m. Miuncheno universiteto sprendimu baltistikos specialybė kartu su latvių ir lietuvių kalbos kursais buvo išbraukta buvusiam profesoriui perėjus į kitą universitetą. Iki 2000 metų čia buvo galima studijuoti baltistiką iki daktaro laipsnio. Šiuo metu tik vieninteliame Greifswaldo universitete yra užtikrintos trijų pakopų (BA, MA ir doktorantūros) baltų filologijos studijos.

Dabartinė baltistikos katedrų bei baltistikos specialybės tęstinumo problema Vokietijos universitetuose kaip ir prieš keletą metų yra labai rimta. Šiai situacijai turi įtakos Vokietijos federacijos bei federacijos žemių Švietimo ir mokslo ministerijų pradėtos aukštojo mokslo reformos. Dėl finansavimo mažinimo yra iškilusi didelė grėsmė ir beveik visoms institucijoms, kuriose dar dėstomos baltų kalbos. Miunsterio, Bonos, Mainco, Berlyno ir Erlangeno universitetuose baltistikos laukia tokia pati ateitis kaip Miuncheno universitete. Nuo 2005 nebedėstomos baltų kalbos Halės universitete. Miunsteryje dvejus metus iš eilės nebefinansuojami intensyvūs baltų kalbų mokymo kursai, po Bolonijos sistemos įvedimo baltistika čia bus dėstoma tik bakalauro pakopoje. Berlyne situacija taip pat sudėtinga, nes baigiasi kelerių metų bakalauro studijų baltistikos finansavimo programa, o tolimesnis finansavimo užtikrinimas dar neaiškus. Erlangeno

universitete baltistika įkurta tik keletams metams kaip eksperimentinė disciplina. Jau daugelį metų Mainco universitete lietuvių kalba dėstoma tik kas kelis semestrus, nes dėstytojui išlaikyti trūksta lėšų. Dramatiška situacija ir Bonoje: išėjus vieninteliame specialistui į užtarnautą poilsį, jo vakuojanti vieta, matyt, bus panaikinta.

Daugelį metų skundžiamasi vietų trūkumu jauniems mokslininkams. Situacija pasidarė dramatiška tada, kai pasitraukiant vyresniajai mokslininkų kartai į pensiją, universitetai taupumo sumetimais mažina etatus. Universitetuose baltistikos discipliną paprastai dėsto tik vienas dėstytojas, tad su jo pasitraukimu pasibaigia ir visos specialybės egzistavimas. Kadangi tik iš bakalauro, magistro ir doktorantūros studijų išauga būsimieji mokslininkai, jau už keleto metų Vokietijoje turėtų pritrūkti baltistikos specialistų.

Baltistika atsidūrė išnykimo stadijoje ir ši situacija prieštarauja politinei raidai – Europos Sąjungos plėtrai, baltų tautas priėmus į europiečių ekonominę ir politinę bendriją, taip pat ir į kalbų bei kultūrų sąjungą. Vokietijos baltistikos vienas iš tikslų yra populiarinti žinias apie baltų kalbas, literatūras, kultūras plačiojoje visuomenėje. Todėl klausimas, ar XIX a. išaugusi, įsitvirtinusi ir iki šiol egzistavusi baltistikos disciplina Vokietijoje išliks, yra ne tik mokslinis, bet ir politinis.

Švietimo įstaigos, kultūros bei švietimo ministerijos ir politikai turėtų

pradėti dialogą, svarstyti ilgalaikes programas, skirtas baltistikos programų studentų susitikimams ir mainams tarp Baltijos šalių ir Vokietijos universitetų.

Baltistika turėtų egzistuoti didžiausiose Vokietijos miestuose – Berlyne, Miunchene ir kt., juolab kad čia yra didžiausias studijuojančiųjų skaičius.

Baltistai turėtų susirūpinti ir, pasikeitus ekonominei ir politinei situacijai, galvoti apie naujas specialybės organizavimo formas. Pirmiausiai turi būti parengtas naujas planas su konkrečiomis užduotimis ateičiai. Pavyzdžiui, būtų galima baltistiką jungti su kitomis disciplinomis (lyginamosios ar taikomosios kalbotyros, tipologijos, literatūros ir pan.). Taip pat turėtų būti keliamas būsimųjų baltistų profesinės perspektyvos klausimas.

Politikai turėtų siekti, kad įvyktų dvišalių ir daugiašalių diskusijų aukščiausiu lygiu kultūros klausimais. Kitu atveju iškil grėsmė nacionalinės kultūros paveldui globalinėje kultūrų industrijoje. Vienas iš sėkmingų ir sektinų kultūros politikos pavyzdžių galėtų būti Prancūzija, kurios vyriausybė rūpinasi, kad prancūzų kalba ir kultūra būtų kuo plačiau dėstoma ir studijuojama pasaulyje. Savo kalbos ir kultūros rėmimas užsienyje yra kiekvienos valstybės prestižo ir įvaizdžio svarbi dalis.

Jolanta Guesdon-Vaičiūnaitė

ACADEMIA GRAMMATICORUM SALENSIS TERTIA

Rokiškio rajono Salų dvare 2006 m. liepos 31–rugsjūčio 6 d. vyko jau tradicine tapusi trečioji kvalifikacinė mokykla „Europos kalbotyra: kryptys ir metodai“. Visą savaitę buvo klausomasi paskaitų, aktyviai diskutuojama, dalinamasi naujausiomis mintimis, brandinami ateities projektai. Šiais metais pagrindinė pranešimų našta gulė ant Bernhardo Wälchlio (Konstancas), Antono Zimmerlingo (Maskva) ir Axelio Holvoeto (Vilnius) pečių. Istorinės kalbotyros klausimais su vasaros mokyklos dalyviais aktyviai diskutavo Wojciechas Smoczyński (Krokuva). Džiugu, kad į Salas susirinko ne tik gausus Lietuvos akademinės bendruomenės būrys, bet atvyko ir studentų, doktorantų iš Čekijos, Lenkijos, Rusijos, Ukrainos ir Vokietijos. Mokyklos rengimo rūpesčiai teko Lietuvių kalbos institutui ir jo Gramatikos skyriui, finansinę paramą skyrė Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Europos socialinis fondas ir Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas.

B. Wälchlis mokyklos dalyvius supažindino su bendraisiais šiuolaikinio tipologinio kalbų tyrimo principais, smulkiau panagrinėjo dvi konkrečias temas. Paskaitos pradėtos nuo *Pasaulio kalbų struktūrų atlaso*¹ elektroni-

¹ Martin Haspelmath, Matthew S. Dryer, David Gil and Bernard Comrie (eds.), *The*